

Uherské Hradiště, okr. Uherské Hradiště, Zlínský kraj

Raně středověké duchovní centrum a sídlištní areál Sady

(8./9.–13. století)

Výšina sv. Metoděje (též Sadská nebo Metropolitní výšina) je jedním z nejvýznamnějších archeologických nalezišť z období Velké Moravy. V 9. století byla součástí staroměstsko-uherskohradištské sídelní aglomerace, některými badateli spojované s Veligradem známým z písemných pramenů. Nachází se v jihovýchodní části města Uherské Hradiště, na výšině kdysi obtékané řekou Olšavou. Lokalitu objevil archeolog Moravského zemského muzea Vilém Hrubý, který ji také v letech 1959 až 1965 z velké části odkryl. Na místě odkryl skupinu staveb z 9. až začátku 13. století, do které v době velkomoravské patřil kostel s přístavbami, pohřebiště, dlouhá dřevěná stavba palácového typu a osada se srubovou zástavbou. Soudí se, že tento areál mohl být sídlem arcibiskupa Metoděje a centrem "svaté moravské církve".

Zřejmě za přispění stavitelů ze severní Itálie (Aquileia) byl již v 1. polovině 9. století vystavěn kostel s půdorysem ve tvaru kříže a s mohutnou kvadratickou věží. Ve 2. polovině 9. století byl ke kostelu přistavěn nartex, chrámová předsíň, a poté ještě hrobová komora a kaple se samostatným vchodem. Jižně od tohoto kostelního komplexu stála obyvatelná, přes 35 m dlouhá dřevěná halová stavba. Severně se rozkládalo srubové sídliště se studnou, pekárnou a snad i kovárnou, západně se nacházela menší stavba tvaru rotundy, snad s funkcí baptisteria, tedy křtitelnice. Mezi nálezy ze sídliště a dlouhé halové stavby dominuje známý olověný křížek s rytým řeckým nápisem ZOE-I(ESU)S-CH(RISTO)S-FOS-NIKA (v překladu Světlo-Ježíš-Kristus-Život-Zvítězí). Našla se i železná a kostěná pisátka, tzv. stily, https://archatlas-32445064-production.k8s.sinfin.io/cs/lokace/uherske_hradiste_uh_sady

sloužící k výuce písma, a úlomky skel z lampiček a dalších vzácných nádobek, jež pocházejí jak z francké říše, tak především z byzantské kulturní sféry ve východním Středomoří.

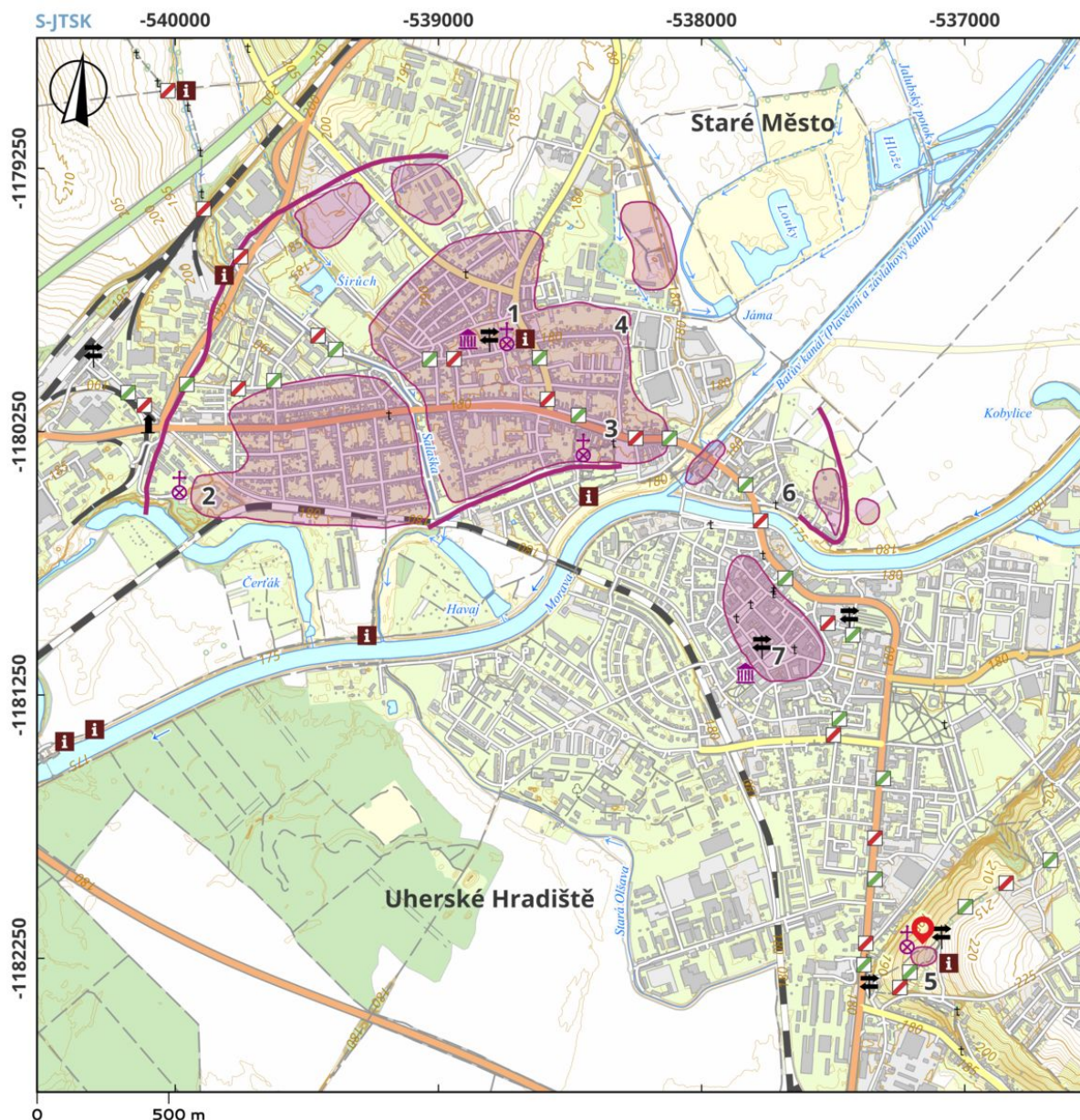
Dutina vysekaná do základů kněžiště v kostele odpovídá popisu umístění Metodějova hrobu uváděného v dobových písemných pramenech, a bývá tedy považována za možné místo uložení těla arcibiskupa Metoděje. V samém středu kostelní kaple byla také nalezena hrobka významného muže, kterým dle časového zařazení mohl být sám kníže Svatopluk (I.), jenž zemřel v roce 894.

V období po zániku moravského státu zůstal kostel s přístavbami funkční. Kolem něj v 11. až 12. století vznikla nejrozsáhlejší kostelní nekropole na Moravě, čítající více než 870 hrobů, náležejících obyvatelům okolních sídlišť.

Literatura: Galuška 1996; Galuška 1997; Galuška 2001; Galuška 2014; Galuška 2022; Galuška et al. 2018; Hrubý 1970; Staňa 1996.

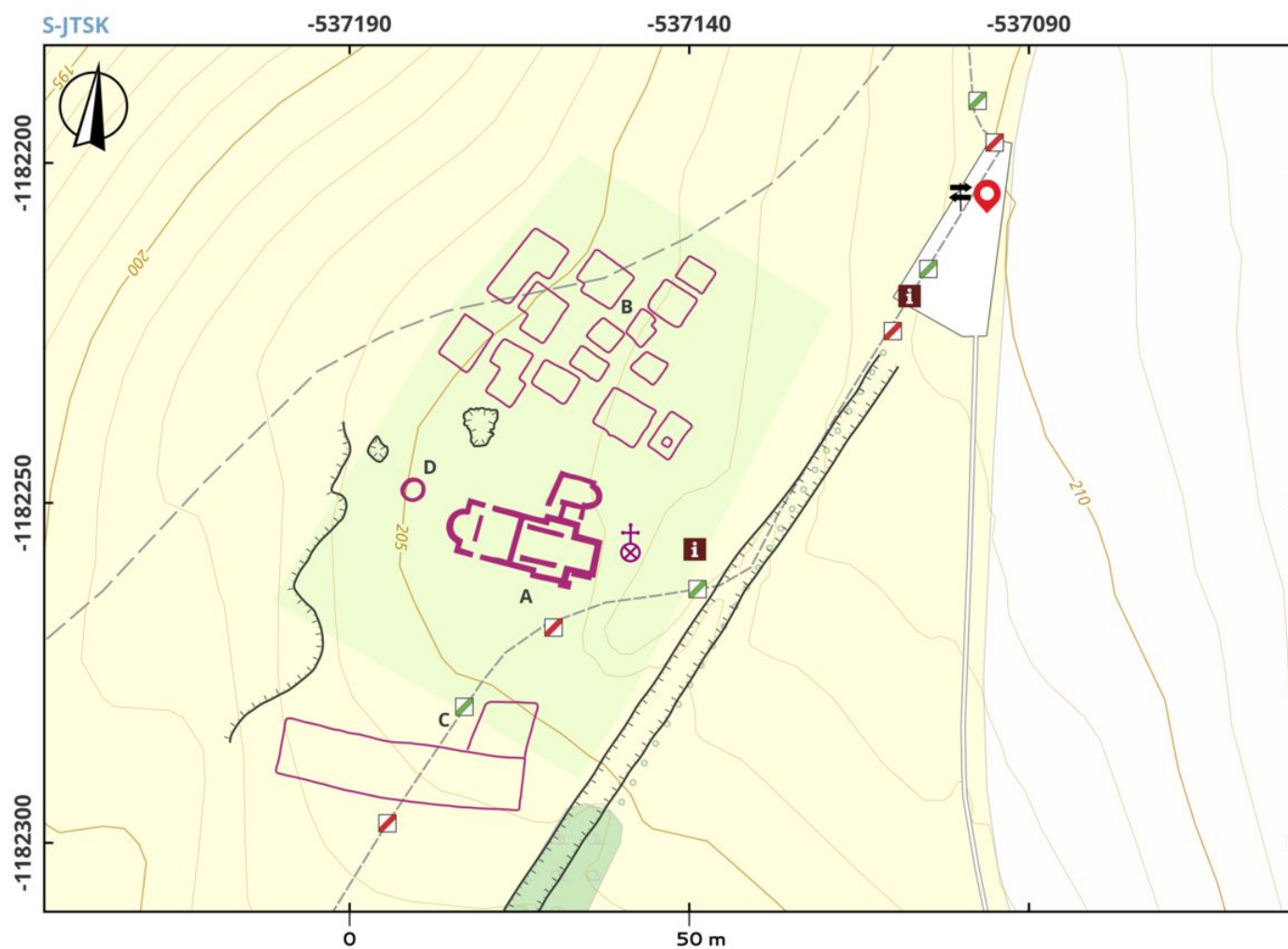
Navigační bod: N 49°3'25.68", E 17°28'1.61" (turistický rozcestník).

Vysvětlivky k mapám: Staroměstsko-uherskohradištská sídelní aglomerace. 1 – Staré Město „Na Valách“; 2 – Staré Město „Špitálky“; 3 – Staré Město „Na Dědině“; 4 – Staré Město „Na Kostelíku“; 5 – Uherské Hradiště-Sady; 6 – Uherské Hradiště-Rybárny, „sv. Kliment“ (?); 7 – Uherské Hradiště-Masarykovo nám., „kaple sv. Jiří“.
Plán církevního areálu na Sadech. A – kostel s přístavbami; B – srubové stavby; C – halová stavba; D – pravděpodobné baptisterium (křtitelnice).

Staroměstsko-uherskohradištská sídelní aglomerace. Současné Staré Město a Uherské Hradiště s vyznačením osídlených ploch, opevnění a nalezišť raně středověké architektury v době Velké Moravy.

D. Spáčil, 2025. Podle Galuška 2014.

Plán církevního areálu na Sadech.

D. Spáčil, 2025.

Rekonstrukce základů kostela s přilehlými hroby a půdorysy sídlištních staveb.
Foto archiv Slováckého muzea.

Rekonstrukce možné podoby kostelního komplexu na Sadech (Výšina sv. Metoděje).
Autor modelu R. Míka, M' Plan. Foto B. Tesařová, 2025.

Výbava bohatého ženského hrobu č. 209/59, tzv. Sadské princezny, z 9. století. Moravské zemské muzeum.
Foto J. Foltýn, 2025.

Olověný křížek s rytinou ukřižovaného Krista a řeckým nápisem ZOE-I(ESU)S-CH(RISTO)S-FOS-NIKA, 9. století.
Moravské zemské muzeum.
Foto J. Foltýn, 2025.

Fragment omítky zdobené malbou s vyobrazením lidského obličeje, 9. století. Moravské zemské muzeum.
Foto J. Foltýn, 2025.